

ELS BORDONS, DESTACADA NISSAGA D'ORGUENERS, I LA SEVA APORTACIÓ A L'ORGUENERIA CATALANA (SEGLES XV-XVII)¹

JOSEP M. SALISI I CLOS
Societat Catalana de Musicologia

RESUM

La família d'orgueners Bordons s'establí a Solsona a finals del segle xv, va mantenir el seu màxim floriment a partir de mitjan segle xvi i es va estendre pràcticament durant tot un segle. En total venen a ser dotze orgueners distribuïts en set generacions les que conformen aquesta família de constructors d'orgues, la major part d'ells residents a Solsona, i que treballaren en uns cent cinquanta instruments. Durant anys s'ha caigut en diverses confusions pel que fa als noms i la tasca dels Bordons, degut a la repetició dels noms de pila dels orgueners. El present treball relaciona cronològicament els Bordons orgueners i la seva obra, i mostra clarament la relació entre els mestres d'orgues i l'instrument en què obrà cadascun.

PARAULES CLAU: segles xv-xvii, orgues, orgueners, Solsona, Bordons.

THE BORDONS, A PROMINENT FAMILY OF ORGAN MAKERS, AND THEIR CONTRIBUTION TO CATALAN ORGAN MAKING (15th-17th CENTURIES)

ABSTRACT

The Bordons were a family of organ makers who established themselves in Solsona in the late 15th century. The high point of their achievement began in the mid-16th century and lasted for nearly a hundred years. The family came to comprise a total of twelve organ makers belonging to seven generations, most of whom resided in Solsona, and worked

1. Aquest treball s'emmarca dins el «Proyecto de Investigación Coordinado del Programa Estatal de I + D + I, Orientada a los Retos de la Sociedad (Plan Estatal de Investigación Científica y Técnica y de Innovación, 2013-2016)», titulat «Lo que no se escribe en la música que se escribe: el peso de la tradición oral en la actividad musical profesional y las fuentes en el ámbito hispánico» (HAR2013-48181-C2-1-R), del qual formo part activa com a membre de l'equip de treball.

on some one hundred and fifty instruments. Confusions have existed for years with respect to the names and work of the Bordons due to the repeated use of the same forenames by the organ makers. This paper presents a chronological listing of the Bordon organ makers and their work, establishing a clear relationship between these master organ makers and the instruments on which each of them worked.

KEYWORDS: 15th-17th centuries, organs, organ makers, Solsona, Bordons.

INTRODUCCIÓ

Els Bordons fou una família d'orgueners, possiblement vinguda de França, que s'establí a Solsona molt probablement cap a finals del segle xv; desenvoluparen la seva labor orguenera arreu de Catalunya, València i França. Es desconeix quan iniciaren la seva tasca, però se'ls pot seguir el rastre durant set generacions —es té constància de dotze orgueners i arriben a treballar en prop de cent cinquanta instruments, ja fos construint-los de nou, reformant-los, ampliant-los o, senzillament, fent-ne el manteniment. Sovint es fa difícil poder escatir quina d'aquestes tasques dugueren a terme, ja que la informació que ens arriba és poc concisa, o minsa, sobretot pel que fa als primers Bordons i al darrer. Observant l'espai temporal en què es mogueren els diversos orgueners, ben bé es pot acotar el seu treball entre mitjan segle xv i el darrer terç del segle xvii, cosa que vindria a ser prop d'uns dos-cents anys de floriment com a mestres de fer orgues.

En aquest treball es mostren les dades conegudes d'aquests orgueners, com també la tasca que realitzaren, i es planteja el fet que la nissaga arrenca molt abans del que es considerava. Tot i això, la informació que es coneix és limitada i cal tractar-la amb molta cura. En aquest sentit, s'ha tingut en compte la diversitat de dades existents tant de l'aspecte familiar com de l'obra organística, que s'ha organitzat en sentit cronològic. Partint de la dispersió de dades i del fet que la confluència de noms repetits dins el llinatge ha acabat produint, amb el pas del temps, certs equívocs que enterboleixen el coneixement de la realitat, s'ha considerat, doncs, el fet de clarificar els aspectes que presenten tant la vida com l'obra dels Bordons.² És en aquest punt que el present treball mostra una nova i aclaridora situació personal i laboral dels membres d'aquesta família, i aporta una mica de llum a la relació de parentiu entre els diversos Bordons i la seva participació activa en el desenvolupament musical i artístic de moltes de les esglésies i catedrals del nostre territori. A la vegada, s'estableix una àmplia visió cronològica de l'obra de cadascun d'aquests artistes solsonins, fet aquest que, fins avui dia, no havia estat establert d'una manera tan extensa.

2. El primer a presentar-ne un estudi genealògic i aclarir certs errors referents a alguns Bordons ha estat l'historiador Jordi Tàpies. Aquest presenta amb encert les confusions existents, fruit del desgavell de dades en què caigueren alguns investigadors anteriors a l'hora de situar els diversos Bordons dins el panorama organològic. Vegeu TÀPIES (2001), p. 117, n. 2.

Per tal d'endinsar-nos en la realitat de la família Bordons a Solsona, s'ha dut a terme una recerca exhaustiva en els volums sacramentals i notariais de la ciutat, dels quals s'ha extret el màxim d'informació possible per tal d'establir-ne una relació de parentiu i poder situar cadascun dels membres de la família Bordons.³ Malauradament, les dades genealògiques algun cop esdevenen escadusseres o incompletes, ja que l'anar i venir de la seva tasca laboral i el fet d'haver de residir llargues temporades fora de Solsona permetien que molt possiblement s'endugessin les famílies cap a la població de treball, fet que conduïa a tenir certes alteracions —naixements i defuncions— fora de la ciutat solsonina.

Pel que fa a l'obra conservada, són molt poques les restes organístiques de la tasca dels Bordons, ja que els instruments no conserven la seva traça original i el que ha quedat amb el temps ha sofert diverses transformacions que fan difícil saber-ne l'actuació dels Bordons.

ELS BORDONS ORGUENERS

Fins ara s'havia considerat que la nissaga dels orgueners solsonins s'iniciava amb Pere (Peris o Perris)⁴ Bordons, provinent de terres occitanes franceses i que s'establí a Solsona a mitjan segle XVI. El cert és, però, que el 1501 ja es troba Joan [II]⁵ Bordons, provinent de Solsona, treballant a terres lleidatanes. Fins i tot, es podria anar més lluny i considerar que l'orguener francès que exercí a mitjan segle XV, Jean Bourdon [I], estigués relacionat amb la família solsonina. Si això fos cert, estariem davant d'un nou panorama genealògic que ampliaria el coneixement que, de manera generalitzada, es tenia com a vàlid. En aquest sentit, però, no hi ha cap document que pugui relacionar Jean [I] amb Joan [II], i aquest amb Peris. Tot i això, entre Joan [II] i Peris hi cap la possibilitat que estiguessin emparentats en línia directa (pare/fill, oncle/nebot...), ja que ambdós es troben a Solsona en poc temps de diferència. Si fem cas a les dades conegudes —reparació de l'orgue de Lleida (1501) per part de Joan [II] i la primera dada que es coneix de Peris (1536)—, hi ha un distanciament de trenta-cinc anys, cosa que vindria a ser una generació de diferència. A més, Joan [II] consta que era de Solsona, la mateixa

3. Agraeixo molt sincerament als responsables de l'Arxiu Diocesà de Solsona (ADS), mossèn Enric Bartrina, director, i Josep Porredón, auxiliar, l'excel·lent disposició que han tingut envers les meves investigacions i les facilitats que en tot moment m'han prestat. En el mateix sentit, agraeixo també a l'Arxiu Comarcal del Solsonès (ACS), concretament al seu director, Jordi Torner, la sempre bona acollida i excel·lent disposició.

4. El fet que es digui *Perris* no ve a significar que es tracti d'un nom exclusivament francès. Justament, a la documentació notarial solsonina apareix sovint aquest nom amb cognoms de plena ascendència catalana, com també s'hi troben en el mateix sentit els noms de *Perot* i *Petrus*.

5. Per tal d'organitzar cronològicament els membres de la família Bordons que duen el mateix nom, com és el cas d'Antoni, Francesc, Joan i Josep, i, a la vegada, per no caure altre cop en les confusions que han existit anteriorment, se'ls identifica amb un número romà entre claudàtors per donar a entendre quin és el seu espai dins la genealogia familiar.

ciutat on posteriorment es troba Peris. Amb anterioritat trobem Jean [I] (*fl.* 1440-1458), i entre aquest i Joan [II] (1501) hi ha un espai temporal de quaranta-tres anys; així i tot, també podria presentar-se un cert parentiu, o fins i tot que hi hagués una generació «perduda» entre ambdós [?]. A la vegada, la diferència fonètica de la pronúncia francesa de Bourdon amb la catalana de Bordons no es troba pas tan allunyada, i sobretot tenint en compte l'època que estem tractant i la manca de regularització establerta. Així, doncs, es presenta la possibilitat que es pogués tractar del mateix cognom: seria una família que es troba al centre i nord de França, arriba a Catalunya i s'instal·la definitivament a Solsona.

A la vegada, la nissaga també s'amplia per la banda de baix: coneixem Josep [III] Bordons com a darrer mestre orguener, del qual no teníem coneixement, i qui vindria a ser el darrer orguener de la família.

Jean [I] Bourdon

Es tracta del primer orguener Bordons —Bourdon— documentat. Era francès, originari de Laon (Picardia).⁶ El fet que Jean Bourdon sigui orguener igual que els Bordons solsonins dona peu a poder-los relacionar, ja que és un tret molt particular i poc habitual trobar la similitud dels dos cognoms i la realització de la mateixa tasca laboral. El floriment conegut d'aquest orguener francès es pot datar entre 1440 i 1458, i sempre prop de la regió parisenca.

Joan [II] Bordons

L'única referència que es coneix d'aquest orguener és quan es troba treballant a la catedral de Lleida, en què es manifesta, a la vegada, la seva procedència: «1501, Johan Bordons, de Solsona».⁷ La qüestió que se'ns planteja és ben evident: quina relació hi devia haver entre Jean [I] i Joan [II]? Devien estar relacionats entre si de manera directa? Pel que fa al nom —Joan—, no és significatiu, ja que es tracta d'un nom molt comú, però tal com ja s'ha dit, centrant-nos en el cognom *Bourdon/Bordons*, i veient que tenen la mateixa tasca laboral, molt probablement es pogués tractar d'orgueners emparentats.

Que a Solsona s'hi trobaven Bordons amb anterioritat a Peris és ben evident. El cert és que en la documentació notarial solsonina, el 3 de desembre de 1509, s'hi troba una referència a la vídua d'un Bordons —*uxor de bordons*—,⁸ fet que ve

6. «L'orgue médiéval 1357-1609», en línia a <<http://www.notredamedeparis.fr/la-cathedrale/linterieur/les-orgues/le-grand-orgue/historique/lorgue-medieval-1357-1609>> (consulta: 20 novembre 2015).

7. MUJAL (1975), p. 181. Mujal detalla, a més, que es tracta d'un orgue fabricat el 1483 per Antoni Prats, reparat el 1500 per Antoni Ardió i reparat de nou l'any següent, aquest cop per Joan Bordons.

8. ADS, Notari Bernat Sociats, *Llibre de protocols 1508-1510*, top. 71, p. s/n (f. 47r).

a demostrar l'existència d'aquest cognom bastant anterior al que es creia fins ara amb l'arribada de Peris a Solsona.

Peris Bordons

Se l'esmenta, també, com a *Perris* o *Pierre* i, degut a les diverses aportacions que s'han fet respecte al seu origen, esdevé la figura més controvertida de tots els Bordons. Probablement relacionat familiarment amb Joan [II], Peris és el pare del també orguener Antoni [II] Bordons. Pel que fa al seu cognom, algun cop se'l cita com a *Bourdon* (igual que Jean [I]). Les poques dades concretes que existeixen de Peris es troben a l'Arxiu Diocesà de Solsona, corresponents al seu testament i a la partida d'enterrament, ocorregut, aquest, el 4 de novembre de 1572, en la qual s'especifica concretament: «mestre Peris Bordons organista».⁹

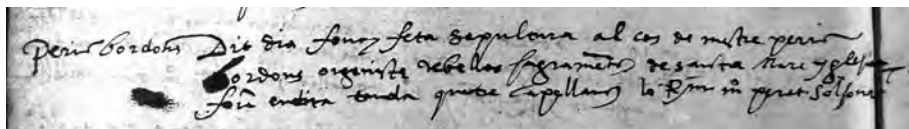

FIGURA 1. Partida d'òbit de Peris Bordons.

En la documentació sacramental de l'Arxiu Diocesà solsoní s'hi troben altres Bordons coetanis a Peris: es tracta d'Antoni [I], Josep [I] i Esteve Bordons.¹⁰ També es troben altres dos Bordons, en aquest cas dues persones que moriren joves: Joan i Gaspar, qui podrien haver estat fills d'alguns dels Bordons presentats. En Joan és enterrat el 4 de juliol de 1572, i consta com a fadrí; i Gaspar, l'11 del mateix mes i any, i consta com a estudiant.¹¹

Pel que respecta a Peris, ens movem en un terreny amb abundants incerteses, i en el qual és molt fàcil extreure consideracions que no s'ajustin a la realitat. En aquest sentit, s'ha considerat que era originari de Vilafranca de Lauraguès (Alta Garona, Occitània, França).¹² En tot cas, seria possible que Peris fos solsoní, que

9. ADS, *Baptismes i òbits 1505-1597*, vol. 1, p. 239v.

10. A Esteve se'l coneix arran del naixement d'una filla seva, Caterina, batejada el 25 de març de 1570 (ADS, *Baptismes i òbits 1505-1597*, vol. 1, p. s/n).

11. ADS, *Baptismes i òbits 1505-1597*, vol. 1, p. 238r i v. No deixa de sorprendre que en qüestió de quatre mesos morissin els tres Bordons; en aquest sentit, i observant els òbits solsonins ocorreguts entre juliol i novembre d'aquest any, finiren un bon nombre de persones a la ciutat. Es tractaria, en tot cas, d'alguna malaltia o epidèmia estesa pel territori i que comportà un nombre de defuncions fora del que era habitual.

12. Duent a terme una recerca a la xarxa del cognom *Bordons*—*Bourdon*— a la població francesa de Vilafranca de Lauraguès, els resultats són positius: hi ha vilatans que duen tant el cognom de Bordons com el de Bourdon. En aquest sentit, bé es podria creure la possible relació de la família solsonina amb aquesta població francesa, entenent que hi deixaren descendència o bé que hi tenien alguna mena de parentiu amb alguns dels habitants del lloc.

per alguna raó hagués exercit la seva tasca professional a França i que retornés posteriorment a Catalunya, o que la família procedís d'aquesta població francesa i continuessin estant-hi relacionats. Respecte a la procedència francesa de Peris, s'han considerat altres hipòtesis, com és el cas de Jambou, que esmenta que podria ser originari de Samalís o Samalús (poblacions, també, franceses), tot i que sembla que aquestes no existeixen, almenys amb aquests noms.¹³ De fet, podria tractar-se de Chomelix, a l'Alt Loira, d'on sembla que era originari, també, l'orguener Fermí Granollers i el seu fill Pere, qui acabà residint, també, a Solsona.¹⁴ Fent cas d'aquesta informació, no deixa de sorprendre la coincidència entre Bordons i Granollers i aquesta població francesa. Tot i això, no consta que ambdós orgueners haguessin treballat conjuntament. Referent a la procedència de Bordons, també s'han presentat altres plantejaments molt probablement erronis. En aquest sentit, Francesc Civil manifesta:

Hubo un tiempo en que Pierre Bourdons residiria temporalmente en Gerona para su labor, acompañado de sus familiares según ello está de manifiesto en el libro de Bautizos (años 1534-1547), fol. 94 y 97, de la parroquia de San Fèlix de Gerona: «a 16 d'agost 1542 fou batejada Maria, filla del mestre Argentona, organista (organero) [...] Foren padrins Benet Barda (Bourdons) organista [...]». ítem días después, 11 de septiembre: «Fou batejada Margarida Violant Johanna, filla del mestre Pedró Barda, organista i de sa muller Margarida». No cabe duda que Bardo es deformación de Bordons o Bourdons, como Perris lo es de Pierre, puesto que dicho artífice era francés: «[...] cum magistro Pierres francígeno conficiendorum organorum [...]». En cuanto a Benet Bardo (o Bordons) pensamos sería hijo o hermano suyo. Queda por delucidar la identidad del maestro Argentona, supuesto socio o ayudante suyo y procedente de la región leridana, quizás de Solsona donde un Bourdons, Antonio, tenía su residencia o taller.¹⁵

Aquesta informació aporta més foscors que claredat a la vida de Peris, i tanmateix sembla agosarat relacionar Peris Bordons amb Pere *Barda* o *Bardo*, encara que es consideri que aquest cognom sigui una deformació de *Bordons* o *Bourdons*. A la vegada, Civil esmenta que Antoni Bourdons tenia un taller a Solsona; aquí queda el dubte de si es tracta d'Antoni [I] Bordons o d'Antoni [II], el fill de Peris.

Qui també dona una informació envers l'origen de Peris és Antoni Llorens, que, havent pouat en l'arxiu solsoní, aporta la dada que la família Bordons es considera originària de França, basant-se en les peripècies de Peris i en el fet que en el

13. Vegeu JAMBOU (1999), p. 630. És molt possible que aquesta informació hagi estat extreta de dues fitxes nominals de l'antic Instituto Español de Musicología (CSIC, Institució Milà i Fontanals, Barcelona). Agraeixo al doctor Antonio Ezquerro, cap del Departament de Musicologia d'aquesta entitat, la consulta d'aquestes fitxes, i on se situa ambdues poblacions com el lloc de procedència de Peris. Vegeu, també, SOLER (1919), p. 131; BALDELLÓ (1946), p. 220.

14. JAMBOU (1999), p. 876.

15. CIVIL (1981), p. 568.

seu testament cita la població francesa de Vilafranca de Lauraguès, on té pertinençes. En l'acta de donació dels béns de Peris al seu fill Antoni [II], se cita: «Ego Petrus bordons organista ville franche de lauragnes regni francis».¹⁶ I en el seu testament manifesta: «Ego Petrus bordons organista ville libere de lauragnes regni francis»,¹⁷ mentre que, en ambdós documents, quan esmenta el seu fill Antoni [II] el cita com a «antonium bordons organista filium meum habits ville Celsone» i «antonio bordons organista filio meo charisimo habitaron ville Celsone principatis Cathalonia». Així, doncs, la seva procedència francesa se li pot suposar en un principi, però, en canvi, queda ben de manifest on es troba el seu fill Antoni [II]. En aquest sentit, ja s'ha citat que Joan [II] Bordons, el 1501 ja residia a Solsona, i mig segle després, el 1550, Antoni [I] Bordons ven una peça de terra. Això significa que Peris, si no era solsoní, ben bé hi devia tenir una certa familiaritat, fet aquest que no descarta la seva relació amb França. Quan Peris i el seu fill Antoni [II] fan la contracta per fabricar l'orgue de la catedral de Solsona —el 2 de maig de 1567—, Peris, amb una part dels diners, opta per anar a França a la recerca d'aluda i estany per a la fàbrica de l'orgue, ja que diu que allí podien obtenir-se millor que a Catalunya. Però un cop a França, Peris consumeix *in usos meos propios* els diners prestats pel capítol solsoní, i aquest, veient que Peris no torna, apressa Antoni [II] per tal que acabi l'obra pactada. Antoni [II], dos anys més tard, l'abril de 1569, demana ajuda a Peris Rabassa, orguener francès, per poder acabar l'obra contractada amb el capítol solsoní.¹⁸

Resulta que Peris per alguna raó és empresonat a Perpinyà —consta en el seu testament que hi tenia negocis— pels oficials de la Inquisició i posteriorment conduït a Barcelona, a les presons del Sant Ofici. Un cop alliberat torna a Solsona, on hi està dos anys malalt fins que mor l'octubre de 1572. Poc abans de morir, Peris, penedit davant del seu fill, li fa donació de tots els seus béns i drets de cobrament de l'obra que hauria fet i encara se li devia al «regno aragonum, principam Catalonie, et comtatibus Rosilionis, et Ceritanis et in villa perpiniani» (al regne d'Aragó, principat de Catalunya, comtats de Rosselló i Cerdanya i a la vila de Perpinyà), segons fa constar el 16 d'agost de 1571 davant notari.¹⁹ És a dir, que li devien diners gairebé a tot el sud-est de França. Possiblement, aquest hauria estat un motiu per anar a cercar els materials de l'orgue solsoní a França, no per una millor qualitat, que bé seria possible, sinó per cobrar el que se li devia, i on es devia embolicar en algun conflicte que el degué portar a la presó. Pocs dies abans de morir, el 27 de

16. ADS, Notari Onofre Tàrrega, 1571, top. 105, p. s/n.

17. ADS, Notari Onofre Tàrrega, 1572, top. 106, p. 50v.

18. Es considera que els Rabassa eren originaris de França, i Pere algun cop consta que era veí de Barcelona i que ja treballava a Catalunya el 1538. Vegeu JAMBOU (2002), p. 2-3. Tot i això, a Solsona, a finals del segle XVI s'hi troben diversos Rabassa, d'ofici paraires, i justament el 1566 es bateja un fill de Pera Rabassa [sic]. Així, doncs, podria tractar-se del mateix Pere Rabassa orguener [?]. Vegeu ADS, *Baptismes i òbits 1505-1597*, vol. 1, p. 38. Altres estudis presenten els Rabassa com a originaris de Portugal i de Mallorca. Confronteu amb BACH (1998), p. 12; ISUSI (2004), p. 79-94.

19. ADS, Notari Onofre Tàrrega, 1571, top. 105, p. s/n.

setembre de 1572, fa donació dels béns que té prop de Vilafranca de Lauraguès, i entre aquests fa constar la torre coneguda com «la Borda».²⁰

El floriment de l'obra de Peris es pot datar entre 1536 i 1567; consta que alguns cops compartia la tasca orguenera amb altres orgueners, com ara: Pere Flamenc (1536),²¹ Salvador Estrada (1566), i amb el seu fill Antoni [II] (1567). A la vegada, se l'ha situat treballant en algun orgue passat el 1572, fet improbable, ja que mor l'octubre d'aquest any després d'un temps d'empresonament i dos anys de malaltia.

És interessant realçar la col·laboració entre diversos mestres orgueners —fet que, com es veurà més endavant, també succeeix en alguns dels seus descendents—, i que ve a significar que hi devia haver una bona relació laboral i gremial entre alguns mestres d'orgues. La fàbrica d'un instrument com l'orgue requeria un llarg procés i molt temps de feina i, com que els preus eren pactats d'antuvi, calia enllestir-lo al més aviat possible per tal que resultés econòmicament més satisfactori. Aquesta seria una de les raons per la qual el cooperativisme entre tallers —famílies— d'orgueners es mostra tan actiu en aquesta època, almenys en els orgueners solsonins.

Antoni [I] Bordons

Referent a Antoni Bordons, sembla que hi pot haver certes confusions, ja que podria donar-se el cas que haguessin estat dos els Antonis Bordons; això ho donen a entendre els anys en què es troben les seves dades. En aquest sentit, es té coneixement que el 1550 Antoni ven una vinya de la seva propietat prop de la ciutat de Solsona,²² i consta, a la vegada, com a organista.²³

Així, doncs, si es ven una peça de terra, ve a significar que ja estaven establerts a Solsona de feia algun temps —cal recordar que Peris treballa a Tortosa el 1536, catorze anys abans, i que el 1501 Joan [II] Bordons és citat com a orguener de Solsona. Ara bé, observant les dates, i desconeixent els anys de naixement de Peris i del seu fill Antoni [II] —això no obstant, sí que coneixem les de la mort: 1572 i 1600, respectivament—, s'arriba a les conclusions següents: 1) Peris no devia morir gaire gran, ja que dos anys abans de la seva mort va a França a comprar material per a l'orgue de Solsona i, si fos massa gran, no hauria estat disposat a fer

20. ADS, Notari Onofre Tàrraga, 1572, top. 105, p. 51v; LLORENS (1965), p. 134-135. No deixa de sorprendre el topònim de *Borda* ('habitatge per a pastors i per a guardar-hi el bestiar') amb l'arel semàntica del cognom *Bordons*.

21. El 1539, tres anys després de l'orgue de Tortosa, Pere Flamenc fabrica el nou orgue de la catedral de Barcelona. Vegeu ESTRADA (1985), p. 23-39. D'aquest orguener i la seva procedència tampoc es tenen dades anteriors a 1536, tal com es manifesta en BERNADÓ (2003), p. 218.

22. La peça de terra es trobava on actualment hi ha el paratge conegut com la Mare de la Font.

23. Molt sovint s'han confós els termes d'*organista* i *orguener*, fet que avui dia ja està suficientment clarificat; això no obstant, no succeïa així en temps passats. En aquest sentit, vegeu LLORENS (1965), p. 134.

un viatge tan llarg, i després cal tenir en compte el temps d'empresonament; per tant, quan va morir podria tenir una seixantena d'anys, i això significa que hauria nascut vers el 1512 o més tard; 2) Antoni [II], fill de Peris, mor el 1600, i donant-li una llarga vida bé es podria creure que hagués nascut vers el 1530. Llavors, la qüestió és que si el 1550, quan Antoni [II] devia tenir uns vint anys com a molt, ja era propietari d'una finca i se la venia, o si encara estava sota l'ombra i la tutela del seu pare? Per tant, podria no tractar-se del mateix Antoni fill de Peris, sinó que fos un familiar seu —emparentat amb Joan [II] Bordons? A la vegada, hi ha un Antoni que ja exercia d'orguener en solitari el 1525; en aquest cas queda la incògnita de quin Antoni seria, tot i que sembla més probable que es tractés d'aquest Antoni [I] que no pas del fill de Peris Antoni [II], i que possiblement podria estar relacionat amb altres Bordons ja citats, com l'Esteve, en Gaspar i el fadrí anomenat Joan.

En el fons, la dada de la venda de la peça de terra esdevé interessant, ja que ens ve a mostrar que la família a més de dedicar-se a l'orgueneria, també es dedicava a la pagesia, cosa que aportava uns ingressos addicionals, a la vegada que certifica que eren propietaris d'un cert patrimoni agrícola adquirit o heretat d'antuvi.

Antoni [II] Bordons

Fill de Peris. Se'n desconeix la data de naixement, però sí se sap la de la seva defunció: fou enterrat el 30 de gener de l'any 1600.²⁴ Es casà amb Caterina, qui fou enterrada el 8 de maig de 1623, i consta com a vídua d'Antoni Bordons, organista.²⁵ El matrimoni tingué sis fills: Francesc [I] (*18-10-1571), Joan (*7-5-1573), Aldonça (*4-6-1574), Peronella (*20-8-1577), Jaume (*15-8-1580) i Magdalena (*21-2-1584).²⁶ El floriment de l'obra d'Antoni es troba datat entre 1555 i 1600, en què treballa en col·laboració amb el seu pare Peris (1569), Pere Rabassa (1569, 1576 i 1584), Salvador Estrada (1571 i 1590) i amb el seu fill Francesc [I] (1593).

Josep [I] Bordons

No és fill de Peris, però no hi ha cap dubte que devien estar emparentats. Hi hauria la possibilitat que hagués estat fill d'Antoni [I], el que ven la vinya i que també consta com a orguener. Se'n desconeix la data de naixement però sí que se sap la de la seva mort: fou enterrat el 23 de gener de l'any 1603.²⁷ Es casà amb Magdalena Cabrerí Colomé, qui morí el 15 de novembre de 1603, i consta com a vídua de Josep Bordons, organista.²⁸ Magdalena redacta el seu testament el 27 de

24. ADS, *Òbits 1597-1633*, vol. 33, p. 7r.

25. ADS, *Òbits 1597-1633*, vol. 33, p. 63r.

26. ADS, *Baptismes 1505-1597*, p. s/n, 51v, 59v, 84v, 111r i 137v.

27. ADS, *Òbits 1597-1633*, vol. 33, p. 11r.

28. ADS, *Òbits 1597-1633*, vol. 33, p. 13r.

gener de 1603, pocs dies després de la mort del seu marit, essent usufruituària dels béns del difunt i deixant totes les pertinences al seu fill Josep, qui no es dedicaria a la tasca orguenera, sinó que seguiria l'aspecte comercial del seu pare.²⁹ El matrimoni tingué sis fills: Joan (*4-10-1570), Aldonça (*8-5-1572), Francesca (*22-5-1574), Joan (*26-6-1586), Josep (*24-8-1578) —qui es casà amb Susanna Camps (20-2-1604) i arribà a tenir catorze fills— i Isabel (*8-2-1581).³⁰ D'aquests, el seu fill Josep és qui es convertí en mercader i estigué relacionat amb un col·lectiu de persones benestants de Solsona (apotecaris, metges, mercaders...), i creà la nissaga coneguda com «de Bordons».

El floriment de la seva obra es troba entre 1571 i 1596, en què treballa en col·laboració amb Pere Rabassa (1576, 1577 i 1581), Salvador Estrada (1584, 1587, 1588 i 1593), Arada (1590) i, cap al final de la seva vida, amb el seu nebot Francesc [I] (1602). En aquest cas, i tal com es mostra en la taula següent, Peris, Antoni [II] i Josep [I] coincideixen a treballar amb Salvador Estrada i Pere Rabassa. Peris ho fa amb Pere Flamench i amb el seu fill Antoni [II]. A la vegada, Antoni [II] i Josep [I] ho fan amb Francesc [I], fill i parent, respectivament, i Josep [I] ho fa amb Arada.

TAULA 1
Relació gremial entre els Bordons i altres orgueners

	<i>Flamench</i>	<i>Estrada</i>	<i>Rabassa</i>	<i>Antoni [II]</i>	<i>Arada</i>	<i>Francesc [I]</i>
<i>Peris</i>	1536	1566	1569	1569		
<i>Antoni [II]</i>		1569, 1576, 1584	1571, 1590			1593
<i>Josep [I]</i>		1584, 1587, 1588, 1593	1576, 1577, 1581		1590	1602, 1603

Josep [I], a més de dedicar-se a l'orgueneria, també es dedicava als negocis de mercaderies. Són nombroses les referències de pagaments, rebuts i àpoques que es troben en els volums notarials solsonins. Per posar tan sols un exemple, comercialitzava amb llana que després venia als paraires.³¹ Josep Bordons fa testament el 8 de novembre de 1601, segons manifesta la seva esposa el 27 de gener de 1603.³²

Francesc [I] Bordons

Fill d'Antoni i Caterina. És batejat a Solsona el 18 d'octubre de 1571. Francesc es casà quatre vegades i tingué un total de nou fills. La primera esposa fou Teresa Gatuelles, de família de paraires, amb qui tingué un fill, Francesc [II] —no

29. ACS, Notari Pere Màrtir Andreu, 1603, top. 254, p. 12.

30. ADS, *Baptismes i òbits 1505-1597*, vol. 1, f. s/n, 46v, 59r, 75v, 93v i 117v.

31. ACS, Notari Pere Màrtir Andreu, 1601, top. 251, f. 4r-5r.

32. ACS, Notari Pere Màrtir Andreu, 1603, top. 524, f. 12r.

consta que hagués nascut a Solsona—, qui seguiria la tradició orguenera familiar. L'única referència que es té de Teresa és que morí abans de 1595. La segona esposa fou Esperança (de cognom desconegut), amb qui tingué set fills: Joan (*12-11-1596); Josep [II] (*16-7-1598), qui també seguiria la tradició orguenera; Magdalena (*29-5-1600); Jeroni (*4-8-1601); Maria (*4-4-1604); Susanna (*8-11-1605), i Celdoni (*22-4-1608), seguidor també de la tasca familiar.³³ Francesc enviudà d'Esperança, enterrada el 8 de setembre de 1611.³⁴ Francesc es casà per tercer cop amb Caterina Riber el 14 de juny de 1612, amb qui tingué un fill, Joan (*24-4-1622).³⁵ Caterina morí de part el mateix dia 24 d'abril.³⁶ Es dona el cas que Caterina Riber podria haver estat emparentada amb Jeroni Riber, el fuster que alguns cops havia construït les caixes i les talles dels orgues que fabricava Francesc. El quart i darrer casament de Francesc fou amb Joana Riu, el 24 de novembre de 1624.³⁷ No consta que el matrimoni tingués cap fill. Joana fou enterrada el 26 de setembre de 1650.³⁸

El dia de l'enterrament de Francesc, el 17 de desembre de 1628, els seus tres fills Francesc [II], Josep [II] i Celdoni, tots ells membres de la confraria de la Mare de Déu del Claustre de la catedral solsonina, demanen el privilegi de poder disposar d'un vas en la mateixa capella del Claustre; a canvi, regalarien a la Mare de Déu un orgue per a dita capella.³⁹ La sollicitud els fou concedida, i intervingué en l'afer el germà del difunt Francesc i oncle dels tres sollicitants, Joan [III] Francesc Bordons, canonge a la seu solsonina.⁴⁰

Curiosament, alguns dels casaments se celebraven en cases particulars en lloc del temple; aquest és el cas del casori entre Magdalena —filla de Francesc i Esperança— i Joan Fàbrega (27-2-1628), que se celebrà a casa de la núvia i amb l'assistència del sacerdot que els donà la benedicció.⁴¹ En una època la família de Francesc vivia al carrer de Santa Anna, el que avui dia es coneix com a carrer de Llobera, al barri vell de la ciutat.

Com a detall destacable, a la partida de baptisme de Francesc es mostra un dibuix allusiu a la música i la tasca orguenera de Francesc (figura 2). Ve a ser una deixa que molt probablement dibuixà ell mateix, ja que el mossèn que redactà la partida no podia preveure el futur del batejat. Així, doncs, es pot donar el cas que Francesc, treballant a la seu solsonina i tenint la possibilitat de fullejar els llibres sacramentals, hagués pogut dibuixar l'atractiva i simpàtica imatge musical al·ludint a la seva professió d'orguener.

33. ADS, *Baptismes i òbits 1505-1597*, vol. 1, p. 216r; ADS, *Baptismes 1598-1622*, vol. 2, p. 5r, 19r, 27r, 44v, 53v i 68r.

34. ADS, *Òbits 1597-1633*, vol. 33, p. 31r.

35. ADS, *Baptismes 1622-1633*, vol. 3, p. 183r.

36. ADS, *Òbits 1597-1633*, vol. 33, p. 60r.

37. ADS, *Desposoris 1597-1643*, vol. 24, p. 61r.

38. ADS, *Òbits 1634-1659*, vol. 34, p. 126r.

39. ADS, *Òbits 1597-1633*, vol. 33, p. s/n.

40. ADS, *Carpeta claustre 217b, claustre-1628, contracte amb Francesc Bordons per l'organet i sepultura*.

41. ADS, *Desposoris 1597-1643*, vol. 24, p. 86r.

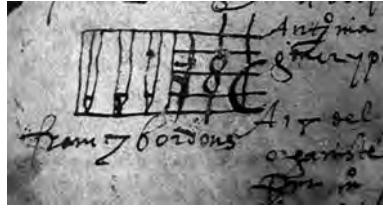

FIGURA 2. Fragment de la partida de baptisme de Francesc [I] Bordons, amb al·lusions musicals.

El floriment de l'obra de Francesc es troba datat entre 1593 i 1627; treballà alguns cops amb el seu pare Antoni [II] (1593), amb Josep [I] (1602 i 1603) i, en el que seria el seu darrer orgue, amb el seu fill Francesc [II] (1627). En el cas d'algunes atribucions d'orgues de Francesc [I] s'ha caigut en certs errors: se l'ha confós amb el seu fill Francesc [II] i de vegades s'ha considerat que era germà d'Antoni [II] i de Josep [I], quan realment n'era fill i parent, respectivament.

TAULA 2
Relació gremial entre els Bordons al primer terç del segle XVII

	<i>Joan [III]</i>	<i>Francesc [II]</i>	<i>Josep [II]</i>	<i>Celdoni</i>
<i>Francesc [I]</i>	1603, 1605	1627		
<i>Francesc [II]</i>			1628, 1632	1628
<i>Josep [II]</i>				1628
<i>Celdoni</i>		1628	1628	

FIGURA 3. Orgue de Francesc [I], de Verdú (1605), destruït el 1938.

Joan [III] Francesc Bordons

És el segon fill del matrimoni entre Antoni i Caterina i germà de Francesc [I], i és batejat el 7 de maig de 1573. Se li atribueix haver treballat en un orgue el 1603. El 1605 se'l troba com a estudiant, i a la vegada com a procurador del seu germà Francesc [I] mentre aquest fabricava l'orgue de l'església de Tàrrega, cobrant-li una part de la paga estipulada.⁴² Posteriorment es troba com a canonge a la seu solsonina. El 9 de setembre de 1631 és enterrat a la catedral.⁴³

Francesc [II] Bordons Gatuelles

Fill de Francesc [I] i Teresa Gatuelles, germà també dels orgueners Josep [II] i Celdoni. Es desconeix quan va néixer, però podria haver nascut fora de Solsona, quan el seu pare devia residir en alguna població treballant en algun orgue, havent-se endut la família amb ell.

Francesc es casà a Solsona amb Magdalena Pintor, filla del difunt notari de la vila, el 24 de febrer de 1634.⁴⁴ A la partida de matrimoni se cita com a testimoni Antoni Riber, fuster, sens dubte emparentat —germà, fill?— amb la seva madrasstra Caterina Riber i fill del fuster Jeroni Riber, qui havia treballat amb el seu pare. Magdalena fou enterrada el 17 de març de 1656 o el 19 de setembre del mateix any. Aquesta confusió de dades és deguda al fet que s'hi troba una altra Magdalena Bordons que mor aquests dies i en les dues partides només s'especifica el nom i el cognom, cosa que condueix a aquesta confusió.

El matrimoni de Francesc i Magdalena tingué sis fills: Maria (*20-20-1635), Celdoni (*24-10-1637), Tomàs (*18-8-1640), Josep (*18-6-1642), Antoni (*13-8-1646) i Domènec (*4-8-1650).⁴⁵ La mort el sorprengué a Terrassa i consta que fou enterrat el 4 de març de 1650 a la basílica del Sant Esperit, sota l'orgue que ell mateix havia construït.⁴⁶ Quan Francesc morí, la seva esposa estava embarassada de quatre mesos del darrer fill.

El floriment de la seva obra es pot datar entre 1627 i 1650, i compartí tasques amb el seu pare Francesc [I] (1626) i els seus germans Celdoni i Josep [II] (1628 i 1632).

42. MIRÓ (2001), p. 160.

43. ADS, *Òbits 1597-1633*, vol. 33, p. s/n.

44. ADS, *Desposoris 1597-1643*, vol. 24, p. 126r.

45. ADS, *Baptismes 1633-1643*, vol. 4, p. 30v, 65r, 102v i 128r; ADS, *Baptismes 1643-1662*, vol. 5, p. 31v i 81v.

46. GIBERT (1915), p. 169; ALIAGA (2009), p. 274-275.

Josep [II] Bordons

Fill de Francesc [I] i Esperança, i germà de Francesc [II] i Celdoni. D'ell només se sap que fou batejat el 16 de juliol de 1598.⁴⁷ Degué morir com a molt aviat el 1642. El seu floriment es troba datat entre 1628 i 1642, i col·laborà algun cop amb els seus germans Francesc [II] (1628 i 1632) i Celdoni (1628). El 1631 consta com a orguener de Barcelona, quan signa un rebut a favor del seu germà Francesc [II].

Celdoni Bordons

Fill de Francesc [I] i Esperança, i germà dels orgueners Francesc [II] i Josep [II]. És batejat el 22 d'abril de 1608 i es casa amb Eulàlia Rosell (filla d'un cirurgià) el 20 de novembre de 1632.⁴⁸ El matrimoni tingué tres fills: Joan (*2-4-1634), Josep (*18-6-1636) i Eulàlia (*10-4-1638).⁴⁹ Celdoni mor a casa seva, al primer tram del carrer de Sant Llorenç, i és enterrat el 30 de setembre de 1639.⁵⁰ Al cap d'un any d'haver enviudat, Eulàlia es torna a casar, ara amb Francesc Rianes, el 20 de novembre de 1640.⁵¹ El floriment de la seva obra es pot datar tan sols el 1628, quan treballa amb els seus germans Francesc [II] i Josep [II].

Josep [III] Bordons Pintor

És batejat el 18 de juny de 1642, fill de Francesc [II] i Magdalena Pintor. Podria tractar-se del Josep que el 1656, als catorze anys, entra d'aprenent al taller del sastre Josep Vigo a Barcelona, segons consta en un contracte d'aprenentatge.⁵² En aquest cas, però, es conserva el testament de la seva vídua, Isabel Pomada, filla del boter Miquel Pomada i Justina, de Barcelona, datat el 9 de març de 1680, i on consta que era vídua de Josep Bordons, mestre d'orgues i ferrer, ciutadà de Barcelona.⁵³ No hi ha constància que hagués estat treballant en algun orgue, fet, però, que no significa que deixi de ser cert, ja que la mateixa vídua testimonia que exercia d'orguener.

Isabel fou sepultada al vas familiar a l'església del monestir barceloní de Sant Josep —destruït el 1835—, on actualment es troba el mercat de la Boqueria, i és

47. ADS, *Baptismes 1598-1622*, vol. 2, p. 5r.

48. SALLÉS (1994), p. 92-93.

49. ADS, *Baptismes 1633-1643*, vol. 4, p. 7v, 42v i 72v.

50. ADS, *Òbits 1634-1659*, vol. 34, p. 45v.

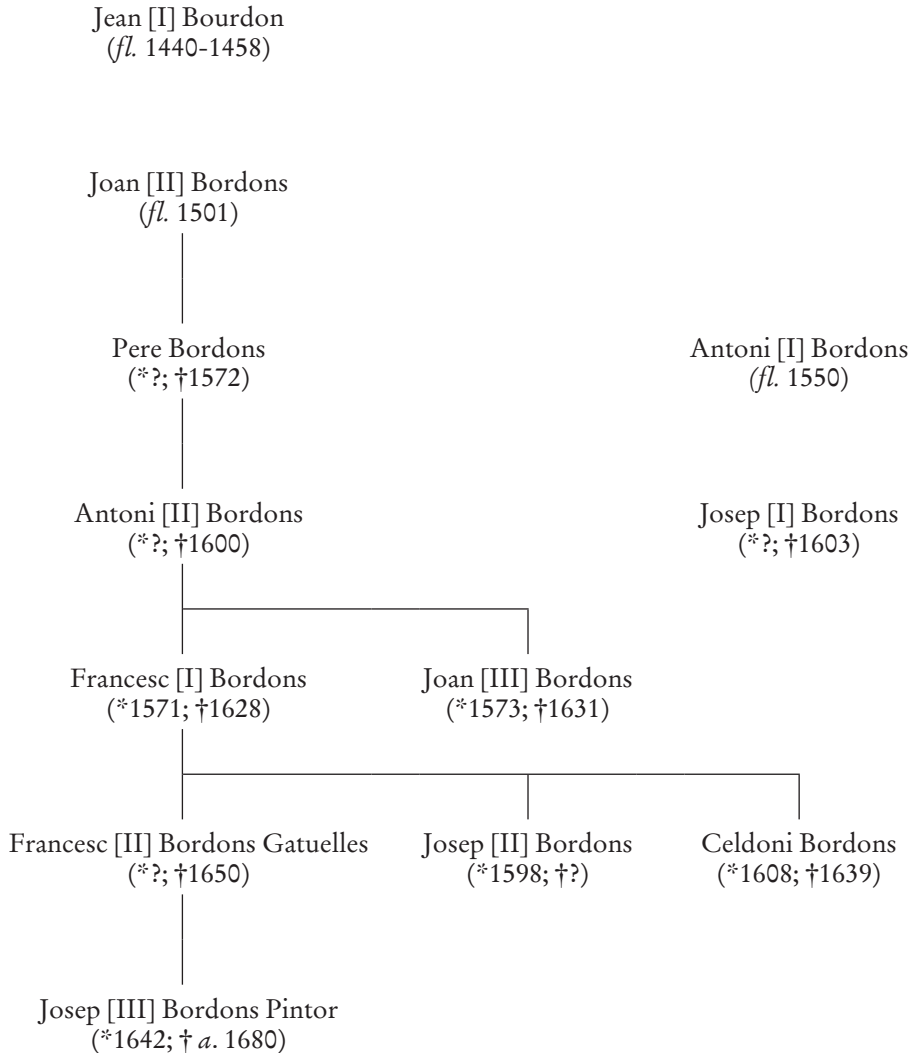
51. ADS, *Desposoris 1597-1643*, vol. 24, p. 154r.

52. JAMBOU (1999), p. 631.

53. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Notari Pere Màrtir Llumell, top. 719/81, f. 213r-214v.

molt possible que Josep també hagués estat enterrat en aquest vas. A la vegada, no s'esmenta cap fill o filla del matrimoni; en el cas d'haver-los tingut, devien haver mort amb anterioritat a Isabel.

ARBRE GENEALÒGIC DELS ORGUENERS BORDONS

ELS BORDONS I LA SEVA OBRA⁵⁴**Jean [I] Bourdon**

- Treballa en l'orgue de la catedral de Saint-Étienne, de Sens (1440).⁵⁵
- Treballa en l'orgue de la catedral de Chartres (1452).⁵⁶
- Treballa en l'orgue de la catedral de París (1458).⁵⁷

Joan [II] Bordons

- Repara l'orgue de la catedral de Lleida (1501).⁵⁸

Antoni [I] Bordons

Se li desconeix cap actuació orgüenera tot i constar com a orgüener.

Peris Bordons

- Fabrica la cadireta de l'orgue de la catedral de Tortosa (1536), amb Pere Flamench.⁵⁹
- Treballa en l'orgue de la catedral de Girona (1538).⁶⁰ La catedral de Girona disposava de tres orgues: el petit, situat a la capella de Nostra Senyora de l'Esperança, a la capella del Claustre; el mitjà, sobre la capella de Sant Joan, a la paret meridional del temple, i el més gran, sobre el cor.⁶¹
- Treballa en l'orgue de la catedral de Barcelona (1539).⁶²
- Treballa en el segon orgue de la catedral de Girona, el de la capella de Sant Joan (1539).⁶³

54. Òbviament, algunes d'aquestes dades podien arribar a ser poc precises, com ja s'ha comentat anteriorment, fruit de la confusió que ha existit amb els noms i les dates. Aquesta part del treball genera una gran quantitat de notes a peu de pàgina. Tot i això, i malgrat que aquestes notes poden esdevenir carregoses, considero rellevant especificar quins autors presenten la informació referent a la labor dels diversos Bordons.

55. <http://www.aeolus-music.com/ae_fr/Instruments/Orgue/Sens-Cathedral-Saint-Etienne> (consulta: 2 novembre 2015).

56. BUSH (2005), p. 340.

57. <<http://www.notredamedeparis.fr/la-cathedrale/linterieur/les-orgues/le-grand-orgue/historique/lorgue-medieval-1357-1609>> (consulta: 2 novembre 2015).

58. MUJAL (1975), p. 181.

59. ORANIAS (1999), p. s/n; AYMÍ (2015), p. 18.

60. ORANIAS (1999), p. s/n.

61. RIFÉ, VINAIXA i GREGORI (1997), p. 51.

62. BALDELLÓ (1946), p. 220; ESCALONA (2000), p. 25.

63. CIVIL (1981), p. 564; JAMBOU (1999), p. 630.

— Fabrica la cadireta de l'orgue de la catedral de Girona, sense especificar-ne quin (1540).⁶⁴

— Treballa en l'orgue de l'església de Sant Pere de Terrassa (1540).⁶⁵ Aquesta dada no sembla verídica, ja que el primer orgue existent a Sant Pere fou construït el 1926. Podria tractar-se, en tot cas, de la basílica del Sant Esperit, però sembla que el primer orgue d'aquest temple és el que fabricà Francesc [II] el 1646.⁶⁶

— Fabrica l'orgue de la catedral de Girona (1539-1540)⁶⁷ (1541),⁶⁸ sense especificar-ne quin.

— Fa el manteniment de l'orgue menor de la catedral de Girona (1541).⁶⁹

— Fabrica un orgue petit per a la cripta de Santa Eulàlia de la catedral de Barcelona (1541).⁷⁰

— Treballa en l'orgue major de la basílica de Santa Maria del Mar de Barcelona (1544)⁷¹ (1547).⁷²

— Treballa en l'orgue de la catedral de Tarragona (1547).⁷³

— Se'l relaciona amb l'orgue de la catedral de Tortosa (1548).⁷⁴

— Treballa en l'orgue de la col·legiata de Santa Maria de Daroca (1555).⁷⁵

— Treballa en l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor de Barcelona (1556).⁷⁶

— Treballa en un dels orgues de la catedral de Girona, amb Salvador Estrada (1566)⁷⁷ (1561 [?], 1566-1567).⁷⁸

— Treballa en l'orgue de la catedral de Tarragona, amb Salvador Estrada (1566).⁷⁹

— Treballa en l'orgue de l'església del Pi de Barcelona (1567).⁸⁰

— Treballa en l'orgue de la catedral de Solsona, amb el seu fill Antoni [II]; a Peris el substituï Pere Rabassa (1567).⁸¹

64. CIVIL (1981), p. 564.

65. BALDELLÓ (1946), p. 220; JAMBOU (1999), p. 630; ORANIAS (1999), p. s/n.

66. ALIAGA (2009), p. 273.

67. JAMBOU (1999), p. 630.

68. CIVIL (1981), p. 566; SAURA (2001), p. 43 i 153; TASIES (2001), p. 115.

69. SAURA (2001), p. 349.

70. BALDELLÓ (1946), p. 220; JAMBOU (1999), p. 630.

71. BALDELLÓ (1946), p. 220; JAMBOU (1999), p. 630.

72. ESCALONA (2000), p. 31.

73. VILARRUBIAS (1968), p. 32.

74. ANGLÈS i VERGÉS (2013), p. 34.

75. ORANIAS (1999), p. s/n.

76. BALDELLÓ (1946), p. 630.

77. CIVIL (1954), p. 229-230; CIVIL (1972-1973), p. 118; RIFÉ, VINAIXA i GREGORI (1997), p. 48-51; TASIES (2001), p. 115.

78. JAMBOU (1999), p. 630.

79. CIVIL (1972-1973), p. 118; TASIES (2001), p. 115.

80. ORANIAS (1999), p. s/n.

81. LLORENS (1965), p. 134; ORANIAS (1999), p. s/n; TASIES (2001), p. 115; GONZÁLEZ (2007), p. 181.

— Es fa constar que treballa en l'orgue de la catedral de València, amb Salvador Estrada el 1578; no devia ser ell, ja que havia mort el 1572.⁸²

— Es fa constar que treballa en l'orgue de Perpinyà (1584); en el de Girona, amb Salvador Estrada (1584), i en el de Girona amb el seu fill Josep (1591).⁸³ Altre cop no devia ser ell; de fet, a Girona només s'especifica Bourdons, sense cap nom. Podria tractar-se de Josep [I] [?].

Josep [I] Bordons

— Treballa en l'orgue del convent de Sant Agustí de Barcelona, conjuntament amb Salvador Estrada (1571).⁸⁴

— Fa el manteniment de l'orgue de l'església de Santa Maria de Cervera (1575).⁸⁵

— Treballa en l'orgue de la basílica de Santa Maria del Mar de Barcelona, conjuntament amb Pere Rabassa (1576).⁸⁶

— Treballa en l'orgue de la catedral de Tarragona (1576).⁸⁷

— Repara l'orgue del monestir de Sant Pere de les Puelles de Barcelona, amb Pere Rabassa (1576).⁸⁸

— Treballa en l'orgue del monestir de Sant Francesc de Vic, amb Pere Rabassa (1577).⁸⁹

— Fa el manteniment de l'orgue de la catedral de la Seu d'Urgell (1577).⁹⁰

— Treballa en l'orgue de l'església de la Pietat de la Seu d'Urgell (1578).⁹¹

— Fabrica l'orgue de la catedral de Sant Joan de Perpinyà (1580).⁹²

— Repara l'orgue de la catedral de Lleida (1580-1581).⁹³

— Treballa en l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor, amb Pere Rabassa (1581);⁹⁴ en aquest cas, es contradia amb Joaquín Saura, qui esmenta que treballa sol.⁹⁵

82. CIVIL (1972-1973), p. 110; TASIES (2001), p. 115.

83. CIVIL (1981), p. 566; JAMBOU (1999), p. 630.

84. BLANCAFORT (1981), p. 133-142; JAMBOU (1999), p. 630; TASIES (2001), p. 115.

85. GONZÁLEZ (2007), p. 289.

86. GUDIOL (1931), p. 696; GREGORI (1988-1989), p. 69; JAMBOU (1999), p. 630; TASIES (2001), p. 115.

87. VILARRUBIAS (1968), p. 32.

88. BALDELLÓ (1946), p. 221; AHPB, Notari Pere Martí Tost, llig. 1, 19 d'agost de 1576; GREGORI (1988-1989), p. 69; JAMBOU (1999), p. 630; SAURA (2001), p. 42, 135, 249 i 423; TASIES (2001), p. 115; ISUSI (2012), p. 321.

89. MADURELL (1946), p. 69; TASIES (2001), p. 115.

90. GONZÁLEZ (2007), p. 158 i 160.

91. PUJOL (1925), p. 350; TASIES (2001), p. 115.

92. CIVIL (1972-1973), p. 118.

93. ALONSO (1976), p. 263-264 i 267; FITÉ (1995), p. 167; GONZÁLEZ (2007), p. 60.

94. BALDELLÓ (1946), p. 221.

95. SAURA (2001), p. 263.

- Treballa en l'orgue de la catedral de Sant Joan de Perpinyà, amb Salvador Estrada i el seu pare Pere (1584), fet aquest que no és probable, ja que Peris havia mort el 1572.⁹⁶
- Treballa en un dels orgues de la catedral de Girona (1584).⁹⁷
- Treballa en l'orgue de la catedral de Tarragona (1586).⁹⁸
- Treballa en l'orgue de l'església barcelonina de Sant Andreu del Palomar, amb Salvador Estrada (1587).⁹⁹
- Treballa en un orgue a Valls (1587).¹⁰⁰
- Fabrica l'orgue de Cretes (Terol) (1587)¹⁰¹ (1589).¹⁰²
- Treballa en l'orgue del convent de les Jerònimes de Barcelona (1587).¹⁰³
- Treballa en l'orgue de l'església de Santa Eulàlia de Mèrida, extramurs de Barcelona, amb Salvador Estrada (1588).¹⁰⁴
- Treballa en l'orgue de la catedral de la Seu d'Urgell (1589).¹⁰⁵
- Treballa en l'orgue del monestir de Poblet (1589-1591).¹⁰⁶
- Fa el manteniment de l'orgue de l'església de Cervera (1590).¹⁰⁷
- Fa el manteniment de l'orgue de la catedral de la Seu d'Urgell (1590).¹⁰⁸
- Treballa en l'orgue de la catedral de Tarragona amb Arada (1590?).¹⁰⁹
- Treballa en l'orgue de l'església de Sant Pere de Valls, amb Salvador Estrada (1590-1593).¹¹⁰
- Treballa en l'orgue de la catedral de Lleida (1591).¹¹¹
- Fabrica un orgue a la catedral de Girona (1591).¹¹²
- Fabrica l'orgue del convent de les Jerònimes de Barcelona (1591).¹¹³

96. AUSSEIL (1970), p. 22, n. 133 bis; DOLCET i VILAR (1999), p. 131; JAMBOU (1999), p. 630; TASIES (2001), p. 115.

97. CIVIL (1981), p. 568; RIFÉ, VINAIXA i GREGORI (1997), p. 51; JAMBOU (1999), p. 630.

98. JAMBOU (1999), p. 630; ESCALONA (2000), p. 33.

99. MADURELL (1949), p. 208-209; JAMBOU (1999), p. 630; SAURA (2001), p. 290; TASIES (2001), p. 115.

100. GUDIOL (1931), p. 696.

101. AHPB, Notari Jaume Massaguer, top. 437/51, f. s/n; MADURELL (1946), p. 149; JAMBOU (1999), p. 630; TASIES (2001), p. 115.

102. AHPB, Notari Jaume Massaguer, top. 437/51, f. s/n; TASIES (2001), p. 115.

103. JAMBOU (1999), p. 631.

104. BALDELLÓ (1946), p. 221; AHPB, Notari Nadal Castelló, llig. 2, 1588-1592; MADURELL (1946), p. 148; JAMBOU (1999), p. 630; TASIES (2001), p. 116.

105. PEDRELL i ANGLES (1921), p. 37.

106. VILARRUBIAS (1968), p. 62; ALTISENT (1974), p. 425; TASIES (2001), p. 115.

107. GONZÁLEZ (2007), p. 289.

108. GONZÁLEZ (2007), p. 161.

109. JAMBOU (1999), p. 630.

110. BLANCAFORT (1981), p. 630; TASIES (2001), p. 115.

111. JAMBOU (1999), p. 630.

112. GUDIOL (1931), p. 696; CIVIL (1981), p. 566; RIFÉ, VINAIXA i GREGORI (1997), p. 51; TASIES (2001), p. 116.

113. AHPB, Notari Francesc Pujó, llig. 3, 1591, p. s/n.

- Fa el manteniment de l'orgue petit de la catedral de Girona (1592).¹¹⁴
- Fa el manteniment de l'orgue de la capella del Claustre de la catedral de Girona (1592).¹¹⁵
- Fabrica l'orgue del santuari del Miracle (1593).¹¹⁶
- Treballa en l'orgue de l'església de Figueres (1594).¹¹⁷
- Amplia un orgue de la catedral de Girona (entre 1594 i 1599).¹¹⁸
- Fabrica l'orgue de l'església de Mataró (1595).¹¹⁹
- Treballa en l'orgue del convent de les Jerònimes de Barcelona (1596).¹²⁰
- El seu nom es troba en un document signat a Barcelona el 12 de novembre de 1596.¹²¹
- Treballa en l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor amb el seu nebot Francesc [I] (1602).¹²² No devia ser ell, ja que havia mort abans d'aquesta data.
- Fa el manteniment de l'orgue de la catedral de Tarragona amb el seu nebot Francesc [I] (1602).¹²³ No devia ser ell, ja que havia mort abans d'aquesta data.

Antoni [II] Bordons

- Treballa en l'orgue del monestir de Santa Maria del Collell, a Sant Martí de Campmajor (1555).¹²⁴
- Treballa en l'orgue de l'església de Sant Esteve d'en Bas (1558).¹²⁵
- Treballa en l'orgue del monestir de Sant Joan de les Abadesses (1564).¹²⁶
- Treballa en l'orgue del convent dels franciscans de Vic (1567).¹²⁷
- Fabrica l'orgue de la catedral de Solsona (1567-1569), amb el seu pare, Peris, qui fou substituït per Peris Rabassa el 1569.¹²⁸
- Treballa amb Peris Rabassa en l'orgue de la catedral de Solsona (1570).¹²⁹

114. SAURA (2001), p. 333.

115. SAURA (2001), p. 333.

116. LLORENS (1965), p. 136; TASIES (2001), p. 116.

117. LLORENS (1965), p. 134; TASIES (2001), p. 116.

118. CIVIL (1981), p. 567; CIVIL (1972-1973), p. 120; RIFÉ, VINAIXA i GREGORI (1997), p. 51; JAMBOU (1999), p. 630.

119. CORTÈS (1994b), p. 64-70; CORTÈS (1994a), p. 19-21; TASIES (2001), p. 116.

120. MADURELL (1949), p. 209; SAURA (2001), p. 55, 100, 129, 190, 324, 384 i 406; TASIES (2001), p. 116.

121. AHPB, Notari Francesc Pedralbes, vol. 426/116, f. s/n.

122. CABO (1979), p. s/n; TASIES (2001), p. 116.

123. ESCALONA (2000), p. 33.

124. CIVIL (1981), p. 568; TASIES (2001), p. 115.

125. CIVIL (1981), p. 568; TASIES (2001), p. 115; GREGORI i MONELLS (2012), p. c.

126. MASDEU (1918), p. 10-12; GREGORI (1981), p. 161; GREGORI (1985), p. 288; ORANIAS (1999), p. s/n; TASIES (2001), p. 115.

127. JAMBOU (1999), p. 630.

128. LLORENS (1965), p. 135-136; TASIES (2001), p. 115.

129. GONZÁLEZ (2007), p. 181.

- Treballa en l'orgue de l'església del convent de Sant Agustí de Barcelona, amb Salvador Estrada (1571).¹³⁰
 - Treballa en l'orgue de la catedral de la Seu d'Urgell (1573).¹³¹
 - Treballa en l'orgue de Cervera (1575).¹³²
 - Treballa en l'orgue de la basílica de Santa Maria del Mar, amb Peris Rabassa (1576).¹³³
 - Treballa en l'orgue del monestir de Sant Pere de les Puelles de Barcelona, amb Peris Rabassa (1576).¹³⁴
 - Treballa en l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor de Barcelona (1581).¹³⁵
 - Treballa en l'orgue de la catedral de Perpinyà, amb Peris Rabassa (1584).¹³⁶
 - Fa el manteniment i les reformes de l'orgue de l'església de Tàrraga (1586-1587).¹³⁷
 - Treballa en l'orgue de l'església de Cervera (1589-1590).¹³⁸
 - Treballa en l'orgue de l'església de Sant Joan de Valls, amb Salvador Estrada (1590).¹³⁹
 - Treballa en l'orgue del monestir de Poblet (1591).¹⁴⁰
 - Treballa en l'orgue de la catedral de Girona, amb el seu pare (1591).¹⁴¹
- No és probable, ja que Peris havia finit en aquesta data.
- Fabrica l'orgue del santuari del Miracle (1593),¹⁴² amb el seu fill Francesc [I].¹⁴³
 - Treballa en l'orgue de l'església de Santa Maria de Mataró (1595?).¹⁴⁴
 - Treballa en l'orgue de l'església de Figueres (1595?).¹⁴⁵
 - Treballa en l'orgue del monestir de les Jerònimes de Barcelona (1596).¹⁴⁶
 - Treballa en l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor, amb el seu nebot Francesc [I] (1602).¹⁴⁷

130. ORANIAS (1999), p. s/n.

131. GONZÁLEZ (2007), p. 158 i 160.

132. GONZÁLEZ (2007), p. 289.

133. ESCALONA (2000), p. 31.

134. ORANIAS (1999), p. s/n.

135. JAMBOU (1999), p. 630.

136. ORANIAS (1999), p. s/n; ISUSI (2004), p. 86.

137. MIRÓ (2001), p. 158 i 173-174; GONZÁLEZ (2007), p. 206-207.

138. MIRÓ (2003), p. 234; GONZÁLEZ (2007), p. 289.

139. ORANIAS (1999), p. s/n.

140. ORANIAS (1999), p. s/n.

141. LLORENS (1965), p. 135-136; JAMBOU (1999), p. 630; TASIES (2001), p. 116.

142. LLORENS (1965), p. 135-136; TASIES (2001), p. 116.

143. GONZÁLEZ (2007), p. 137-138.

144. ORANIAS (1999), p. s/n; JAMBOU (1999), p. 630.

145. ORANIAS (1999), p. s/n.

146. JAMBOU (1999), p. 630.

147. ORANIAS (1999), p. s/n; JAMBOU (1999), p. 630.

Joan [II] Bordons

No consta que hagués treballat en cap orgue, només que el 1605 era estudiant i feia de procurador del seu germà Francesc [I] mentre aquest fabricava l'orgue de l'església de Tàrraga.¹⁴⁸

Francesc [I] Bordons

— Fabrica l'orgue del santuari del Miracle (1593); hi participà el seu pare Antoni.¹⁴⁹

— Repara l'orgue del santuari del Miracle (1599).¹⁵⁰

— Repara l'orgue de l'església de Torà (1595)¹⁵¹ (1598).¹⁵²

— Fabrica l'orgue del convent del Carme d'Olot (1599).¹⁵³

— Repara l'orgue del santuari del Miracle (1599).¹⁵⁴

— Treballa en l'orgue de l'església d'Altura (Castelló) (1600).¹⁵⁵

— Treballa en l'orgue d'Olot (1601).¹⁵⁶

— Repara l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor (1602),¹⁵⁷ conjuntament amb Josep [I].

— Fabrica l'orgue del monestir de Santa Maria d'Amer (1602); residia a Olot.¹⁵⁸

— Treballa en l'orgue de l'església del Col·legi del Patriarca, a València (1604),¹⁵⁹ amb el seu germà Joan [III] (1603).¹⁶⁰

— Atorga poders a l'orfebre barceloní Baltasar Jordana, el 6 de maig de 1604, sense especificar-ne el perquè. Consta com a solsoní, però es trobava a Barcelona.¹⁶¹

— Fabrica l'orgue de l'església de Verdú (1604)¹⁶² (1605).¹⁶³ Vegeu la figura 3.

148. MIRÓ (2001), p. 160.

149. GONZÁLEZ (2007), p. 137-138.

150. CODINA (2002), p. 106.

151. CORBERÓ (1982), p. 309; TASIES (2001), p. 116.

152. GONZÁLEZ (2007), p. 328.

153. LLORENS (1965), p. 136; TASIES (2001), p. 116.

154. GONZÁLEZ (2007), p. 138.

155. LLORENS (1965), p. 136; TASIES (2001), p. 116.

156. Ramon ORANIAS, «Los organistas que han trabajado en los órganos de Montserrat», en línia a <<http://www.abadiamontserrat.net>> (consulta: 11 octubre 2015).

157. CABO (1979), p. s/n; JAMBOU (1999), p. 630; TASIES (2001), p. 116; ORANIAS (1999), p. s/n.

158. SOLÀ (2010), p. 614-616.

159. BLANCAFORT, p. 133-142; TASIES (2001), p. 116.

160. JAMBOU (1999), p. 630.

161. AHPB, Notari Joan Vicenç Cellarés, vol. 517/14, f. s/n.

162. Arxiu Comarcal de l'Urgell (ACU), *Documentos diversos*, sense top.; Arxiu Parroquial de Verdú (APV), *Manual notarial 1603-1604*, top. 225/1, p. s/n; LLORENS (1965), p. 136; TASIES (2001), p. 116; ORANIAS (1999), p. s/n; PUIG (2004), p. 126-128.

163. ACU, *Documentos diversos*, sense top.; GONZÁLEZ (2007), p. 333-338.

- Fabrica l'orgue de l'església de Tàrraga (1604-1606).¹⁶⁴
- Treballa en l'orgue de la catedral de Solsona (1606).¹⁶⁵
- Treballa en l'orgue de l'església de Montblanc (1607).¹⁶⁶
- Treballa en l'orgue de l'església de Sant Miquel de Cardona (1608).¹⁶⁷
- Treballa en l'orgue de la catedral de Barcelona (1609-1610).¹⁶⁸
- Afina l'orgue de la catedral de Barcelona (1611).¹⁶⁹
- Treballa en l'orgue de la seu de Manresa (1613).¹⁷⁰
- Treballa en l'orgue del convent de Santa Caterina de Barcelona (1614).¹⁷¹
- Fabrica la cadireta de l'orgue del monestir de Montserrat (a. 1616).¹⁷²
- Fabrica l'orgue de damunt el portal de Sant Antoni de la catedral de Barcelona (1616-1619).¹⁷³
- Fa el manteniment de l'orgue de la capella de Santa Eulàlia de la catedral de Barcelona (1616).¹⁷⁴
- Fabrica un orgue a la seu de Manresa (1616).¹⁷⁵
- Fabrica un orgue a la seu de Manresa (1619)¹⁷⁶ (confusió amb el de 1616?).
- Amplia l'orgue de Verdú (1618).¹⁷⁷
- Treballa en l'orgue de la catedral de Solsona (1619?).¹⁷⁸
- Treballa en l'orgue de la seu de Manresa (1619).¹⁷⁹
- Treballa en l'orgue de l'església de Cardona (1620).¹⁸⁰
- Treballa en l'orgue de l'església de Sant Andreu de Llavaneres (1623).¹⁸¹
- Fabrica l'orgue de la catedral de Sant Joan de Perpinyà (1624).¹⁸²

164. MIRÓ (2001), p. 159-160, 174 i 192-193; GONZÁLEZ (2007), p. 206-207.

165. ORANIAS (1999), p. s/n.

166. ORANIAS (1999), p. s/n.

167. SERRA (1962), p. 64; TASIES (2001), p. 116.

168. JAMBOU (1999), p. 630.

169. PAVIA (1986), p. 274; ESCALONA (2000), p. 25.

170. GALLARDO (1933), p. 42; VILARRUBIAS (1968), p. 34.

171. AHPB, Notari Pere Moret, vol. 577/34, f. 820r; CORTADA (1998), p. 89-90; TASIES (2001), p. 116.

172. ORANIAS (1999), p. s/n.

173. Arxiu de la Catedral de Barcelona (ACB), *Llibre de deliberacions de 1496*, n. 40; GIBERT (1915), p. 169; PAVIA (1986), p. 274-276; JAMBOU (1999), p. 630; ESCALONA (2000), p. 25; SAURA (2001), p. 92 i 102; TASIES (2001), p. 116.

174. PAVIA (1986), p. 275.

175. CANELLAS (1896), p. 241-242; ORANIAS (1999), p. s/n; BALLÚS (2005), p. 219-222; ORANIAS (2015).

176. BALDELLÓ (1946), p. 228; VILAR (1990), p. 82-83; TASIES (2001), p. 116.

177. APV, *Manual notarial 1614-1619*, top. 241/1, p. s/n; PUIG (2004), p. 129.

178. JAMBOU (1999), p. 630.

179. JAMBOU (1999), p. 630.

180. ORANIAS (2015).

181. SOLÀ (1968), p. 60; TASIES (2001), p. 116.

182. ORANIAS (1999), p. s/n; ORANIAS (2015); JAMBOU (1999), p. 630.

- Repara l'orgue de l'església de Vilafranca del Penedès (1624).¹⁸³
- Fabrica l'orgue de l'església de Santa Eulàlia d'Esparreguera (1627)¹⁸⁴ juntament amb el seu fill Francesc [II]¹⁸⁵ (figura 4).

FIGURA 4. Orgue de Francesc [I], de Santa Eulàlia d'Esparreguera (1627), destruït el 1936-1939 (Fotografia: Pitchotet).

Francesc [II] Bordons Gatuelles

- Fabrica l'orgue de l'església de Santa Eulàlia d'Esparreguera, amb el seu pare Francesc [I] Bordons (1627).¹⁸⁶
- Fabrica l'orgue de la capella del Claustre de Solsona (amb els seus germans Celdoni i Josep [II]) (1628).¹⁸⁷

183. MAIDEU, «Órganos y organeros», Concurso del Instituto Español de Musicología, fitxa nominal de l'Antiguo Instituto Español de Musicología; CUSCÓ (2000), p. 109-111.

184. ALTÈS (1992), p. 155-156; ORANIAS (1999), p. s/n; ESCALONA (2000), p. 45; TASIES (2001), p. 116.

185. ESCALONA (2000), p. 45.

186. ESCALONA (2000), p. 45.

187. LLORENS, p. 133-134; TASIES (2001).

- Treballa en l'orgue de la catedral de Solsona (1629).¹⁸⁸
- Treballa en l'orgue de l'església de Peralada (1629).¹⁸⁹
- Treballa en l'orgue del convent del Carme de Camprodon (1629).¹⁹⁰
- Fabrica l'orgue de l'església del Sant Esperit de Terrassa (1630).¹⁹¹
- Repara l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor de Barcelona, amb el seu germà Josep [II] (1632).¹⁹²
- Treballa en l'orgue de la catedral de Solsona (1630) (1633).¹⁹³
- Treballa en l'orgue del convent del Carme de Camprodon (1632).¹⁹⁴
- Treballa en l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor de Barcelona (1632).¹⁹⁵
- Treballa en l'orgue de la catedral de Barcelona (1637).¹⁹⁶
- Treballa en l'orgue major de la catedral de Barcelona (1641).¹⁹⁷
- Treballa en l'orgue major de la catedral de Barcelona (1646).¹⁹⁸
- Es fa constar que treballa en l'orgue de l'església de Sant Pere de Terrassa (1646),¹⁹⁹ però és en el del Sant Esperit (1646-1647).²⁰⁰ No es fabrica cap orgue a Sant Pere fins l'any 1926; per tant, es tractaria de l'orgue del Sant Esperit (?).²⁰¹
- Repara l'orgue de la catedral de Barcelona, malmès per un llamp (1646).²⁰²
- Treballa en l'orgue del monestir de Montserrat.²⁰³

Josep [II] Bordons

- Fabrica l'orgue de la capella de la Mare de Déu del Claustre de la catedral de Solsona (amb els seus germans Celdoni i Francesc [II] (1628).²⁰⁴

188. ORANIAS (2015).

189. El 17 d'agost de 1629 se signen poders a favor de Montserrat Lluch, prevere i organista a Figueres, per tal de cobrar 25 lliures que Antoni Sabater, de la vila de Peralada, li deu a Bordons per la fabrica d'un orgue (AHPB, Notari Esteve Gilabert, 1629, llig. 9, f. 169).

190. JAMBOU (1999), p. 630; SAURA (2001), p. 34, 101, 174, 181, 195, 230, 241 i 312.

191. GIBERT (1915), p. 71 i s.; ORANIAS (1999), p. s/n.

192. AHPB, *Fondos notariales*, llig. *Contratos*, 18 de setembre de 1632; MADURELL (1946), p. 149; GIBERT (1915), p. 73 i s.

193. LLORENS (1987), p. 78; TASIES (2001), p. 116; GONZÁLEZ (2007), p. 181-182.

194. MADURELL (1949), p. 210-211; ORANIAS (1999), p. s/n; TASIES (2001), p. 116.

195. MADURELL (1946), p. 149; TASIES (2001), p. 116.

196. PAVIA (1986), p. 280; JAMBOU (1999), p. 630.

197. PAVIA (1986), p. 274; JAMBOU (1999), p. 630.

198. PAVIA (1986), p. 630.

199. DOMÈNECH (1993), p. 62; JAMBOU (1999), p. 630; TASIES (2001), p. 116.

200. GIBERT (1915), p. 71 i s.; ALIAGA (2009), p. 274-275.

201. ALIAGA (2009), p. 279.

202. ACB, *Llibre de Sivella*, vol. 3, f. IIII; BALDELLÓ (1946), p. 230.

203. ORANIAS (1999), p. s/n.

204. LLORENS (1965), p. 133-134; TASIES (2001), p. 116.

- Consta com a orguener de Barcelona i signa un rebut a favor del seu germà Francesc [II], ciutadà de Solsona, el 31 de maig de 1631.²⁰⁵
- Repara l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor de Barcelona, amb el seu germà Francesc [II] (1632).²⁰⁶
- Signa un rebut per les tasques dutes a terme en l'orgue de l'església de Sant Just i Sant Pastor (1642).²⁰⁷

Celdoni Bordons

- Fabrica l'orgue de la capella de la Mare de Déu del Claustre de la catedral de Solsona, amb els seus germans Francesc [II] i Josep [II] (1628).²⁰⁸

Josep [III] Bordons Pintor

No es té constància de cap treball seu. En el testament de la seva esposa Isabel Pomada, datat el 9 de març de 1680, es manifesta que era vídua de Josep Bordons, «mestre d'orgues i ferrer».²⁰⁹ Es desconeix la mort de Josep, però òbviament fou abans de la data citada.

FONS CONSULTATS

- ACB: Arxiu de la Catedral de Barcelona. *Llibre de deliberacions de 1496*.
 — *Llibre de Sivella*. Vol. 3.
 ACS: Arxiu Comarcal del Solsonès. Notari Pere Màrtir Andreu, 1601.
 — Notari Pere Màrtir Andreu, 1603.
 ACU: Arxiu Comarcal de l'Urgell. *Documentos diversos*.
 ADS: Arxiu Diocesà de Solsona. *Baptismes 1505-1597*.
 — *Baptismes 1598-1622*. Vol. 2.
 — *Baptismes 1622-1633*. Vol. 3.
 — *Baptismes 1633-1643*. Vol. 4.
 — *Baptismes 1643-1662*. Vol. 5.
 — *Baptismes i òbits 1505-1597*. Vol. 1.
 — *Carpeta claustre 217b, claustre-1628*.
 — *Despororis 1597-1643*. Vol. 24.

205. AHPB, Notari Epifani Terés, vol. 677/2, f. 221r-222r.

206. MADURELL (1946), p. 70; TASIES (2001), p. 116.

207. ISUSI (2003), p. 321.

208. LLORENS (1965), p. 133-134; TASIES (2001), p. 116.

209. AHPB, Notari Pere Màrtir Llumell, vol. 719/81, f. 213r-214v.

- Notari Bernat Sociats, *Llibre de protocols 1508-1510*.
- Notari Onofre Tàrrega, 1571, top. 105.
- Notari Onofre Tàrrega, 1572, top. 106.
- *Òbits 1597-1633*. Vol. 33.
- *Òbits 1634-1659*. Vol. 34.
- AHPB: Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. *Fondos notariales*, llig. *Contratos 1632*.
- Notari Epifani Terés, vol. 677/2.
- Notari Esteve Gilabert, 1629.
- Notari Francesc Pedralbes, vol. 426/116.
- Notari Francesc Pujó, llig. 3, 1591.
- Notari Jaume Massaguer, top. 437/51.
- Notari Joan Vicenç Cellarés, vol. 517/14.
- Notari Nadal Castelló, llig. 2, 1588-1592.
- Notari Pere Martí Tost, llig. 1.
- Notari Pere Màrtir Llumell, vol. 719/81.
- Notari Pere Moret, vol. 577/34.
- APV: Arxiu Parroquial de Verdú. *Manual notarial 1603-1604*.
- *Manual notarial 1614-1619*, top. 241/1.

BIBLIOGRAFIA

- ALIAGA I FIGUERAS, Neus. «Els orgues a les esglésies del Sant Esperit i Sant Pere de Terrassa». *Terme*, núm. 24 (2009), p. 273-286.
- ALONSO GARCIA, Gabriel. *Los maestros de la Seu Vella de Lleida y sus colaboradores*. Lleida: Instituto de Estudios Ilerdenses, 1976.
- ALTÈS I AGUILÓ, Francesc Xavier. *L'església nova de Montserrat (1560-1592-1992)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- ALTISENT, Agustí. *Història de Poblet*. L'Espluga de Francolí: Abadia de Poblet, 1974.
- ANGLÈS SORONELLAS, Fina; VERGÉS RIART, Jordi. *Orgues del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2013.
- AUSSEIL, Louis. «L'orgue en Catalogne et dans les Pyrénées-Orientales (I)». *Cahiers et Mémoires de l'Orgue: Numéros Spéciaux de la Revue L'Orgue*, II (1970), núm. 133 bis.
- AYMÍ, Rossend. «Tres qüestions al voltant dels orgues de la catedral de Tortosa». *Quaders de l'Ebre: Revista d'Educació, Ciència i Cultura*, núm. 4 (2015).
- BACH I RIU, Antoni. «Documentació de Barcelona en l'Arxiu Diocesà de Solsona». *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. 71: *Miscel·lània Àngel Fabregas* (1998), p. 53-66.
- BALDELLÓ, Francesc. «Órganos y organeros de Barcelona (siglos XIII-XIX)». *Anuario Musical*, vol. I (1946), p. 195-237.
- BALLÚS, Glòria. «Cap a una història de la música a Manresa, a partir dels manuscrits inèdits de Joaquim Sarret i Arbós (*1853; †1935) (II). Els organistes de la Seu de Manresa». *Anuario Musical*, vol. 60 (2005), p. 217-238.
- BERNADÓ, Màrius. «Flamench, Pere». A: AVIÑOÀ, Xosé (dir.). *Història de la música catalana, valenciana i balear*. Vol. 9. Barcelona: Edicions 62, 2003.

- BLANCAFORT, Gabriel. «El órgano español del siglo XVII». A: *I Congreso Nacional de Musicología*. Saragossa: Institución Fernando el Católico: Diputación Provincial de Zaragoza, 1981.
- BUSH, Douglas E. *The Organ: An Encyclopedia*. Londres: Taylor & Francis, 2005.
- CABO I DELCLÒS, Lluís. *Artistes i artesans que, en el transcurs dels segles, han intervingut al temple parroquial de St. Just i St. Pastor de Barcelona*. Barcelona: Arxiu Diocesà, 1979.
- CAÑELLAS, Magí. *Descripció de la grandesa y antiqüitats de la ciutat de Manresa*. Manresa: Anton Esparbé, 1896.
- CIVIL CASTELLVÍ, Francisco. «El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI». *Anuario Musical*, vol. IX (1954), p. 217-250.
- «Compositores y organistas gerundenses en el siglo XVII». *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. XXI (1972-1973), p. 117-170.
- «Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XXV, núm. 2 (1981), p. 543-572.
- CODINA I GIOL, Daniel. «La música en el Santuari del Miracle. L'orgue, els organistes i altres músics». *Oppidum: Revista Cultural del Solsonès*, núm. 2 (2002), p. 105-112.
- CORBERÓ CORBERÓ, Jaume. *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà: Hostench, 1982.
- CORTADA, Maria Lluïsa. *Anselm Viola: Compositor, pedagog, monjo de Montserrat (1738-1798)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- CORTÈS, Francesc. «L'orgue català durant el segle XVIII. L'orguener Antoni Boscà i l'orgue de Santa Maria de Mataró». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 48 (1994a), p. 19-33.
- «L'orgue de Josep Bordons». A: BONASTRE, Francesc [et al.]. *Joan Pau Pujol: la música d'una època*. Mataró: Patronat Municipal de Cultura de Mataró: Alta Fulla, 1994b, p. 64-70.
- CUSCÓ I CLARASÓ, Joan. *Els goigs a Sant Fèlix*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- DOLCET, Josep M.; VILAR, Josep M. «La música instrumental en el barroc». A: AVIÑOÀ, Xosé (dir.). *Història de la música catalana, valenciana i balear*. Vol. 2. Barcelona: Edicions 62, 1999.
- DOMÈNECH I FARGAS, Josep M. *Construcció i embelliment de la Basílica del Sant Esperit de Terrassa 1593-1993*. Terrassa: Albada, 1993.
- ESCALONA, Josep M. *L'orgue a Catalunya: Història i actualitat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2000.
- ESTRADA, Gregori. «L'orgue de Pere Flamench a la seu de Barcelona». *Butlletí de la Societat Catalana de Musicologia*, vol. II (1985), p. 23-39.
- FITÉ, Francesc. «La música a la Seu vella de Lleida. Noves aportacions a la documentació d'orgueners, organistes, mestres de cant i cantors dels segles XV-XVI. L'època del bisbe Agustí (1561-1577)». A: BALASCH, M. Esther (cur.). *Antoni Agustí, bisbe de Lleida i arquebisbe de Tarragona (1517-1586): Aportacions entorn el marc socio-cultural de Catalunya en la seva època*. Lleida: Publicacions dels Amics de la Seu Vella, 1995, p. 113-172.
- GALLARDO, Antonio. *Manresa*. Barcelona: Librería Francisco Puig, 1933. (Biblioteca de Turismo de la Sociedad de Atracción de Forasteros; 30)

- GIBERT, Vicenç Maria. «La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa història. Biografies». *Revista Musical Catalana*, núm. 138 (1915), p. 168-170.
- GONZÁLEZ, Miquel. *Els orgues de les comarques de Lleida i del Principat d'Andorra*. Lleida: Pagès, 2007.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M. «Pere Alberch artífex de la relació musical entre les seus de Girona i Barcelona en el Renaixement tardà». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XXVIII (1985), p. 281-298.
- «Mestres de capella i organistes de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses al segle XVIII: documents per a la seva història». *Estudi General: Revista de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona*, núm. 1 (1981).
- «Notes per a l'estudi de la música del Renaixement a Catalunya: Pere Alberch i Ferrament, àlies Vila (1517-1582) i la nissaga vigatana dels organistes Vila». *Ausa*, vol. 13, núm. 120 (1988), p. 61-74.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep M.; MONELLS I LAQUÉ, Carme. *Fons de l'església parroquial de Sant Esteve d'Olot i Fons Teodoro Echegoyen de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2012. (Inventaris dels Fons Musicals de Catalunya; 6)
- GUDIOL, Francesc. *Nocions d'arqueologia sagrada catalana*. Vol. II. Vic: Impremta Balmesiana, 1931.
- ISUSI FAGOAGA, Rosa. *La música en la Catedral de Sevilla en el siglo XVIII: la obra de Pedro Rabasa y su difusión en España e Hispanoamérica*. Tesi doctoral. Granada: Universidad de Granada, 2003.
- «Los Rabassa: un linaje de músicos de origen catalán (siglos XVI-XIX)». *Revista Catalana de Musicología*, vol. II (2004), p. 79-94.
- *Sevilla y la música de Pedro Rabasa: los sonidos de la catedral y su contexto urbano en el s. XVIII*. Junta de Andalucía. Consejería de Cultura y Deporte. Centro de Documentación Musical de Andalucía, 2012.
- JAMBOU, Louis. «Bordons». A: CASARES RODICIO, Emilio (ed.). *Diccionario de la música española e hispanoamericana*. Vol. 2. Madrid: SGAE, 1999.
- «Rabassa, Pedro». A: CASARES RODICIO, Emilio (ed.). *Diccionario de la música española e hispanoamericana*. Vol. 9. Madrid: SGAE, 2002.
- LLORENS I SOLÉ, Antoni. *La Mare de Déu del Claustre*. Solsona: Muval, 1965.
- *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*. Lleida: Virgili i Pagès, 1987.
- MADURELL I MARIMON, José María. «El arte en la comarca alta de Urgel». *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, vol. IV (1946), p. 9-172.
- «Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)». *Anuario Musical*, vol. IV (1949), p. 193-220.
- MAIDEU, Josep. «Órganos y organeros». Concurso del Instituto Español de Musicología. Fitxa nominal de l'Antiguo Instituto Español de Musicología, [s. d.]. [Inèdit]
- MASDEU, Josep. «La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa història. Els orgues del monestir de Sant Joan de les Abadesses». *Revista Musical Catalana*, núm. 169 (1918), p. 10-12.
- MIRÓ BALDRICH, Ramon. «Música i església a Tàrraga (del segle XV a inicis del XVIII)». *Urx: Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 14 (2001), p. 151-198.

- MIRÓ BALDRICH, Ramon. «Música i església a Cervera (segle xv a inicis del xviii)». *Miscel·lània Cerverina*, núm. 16 (2003), p. 229-260.
- MUJAL ELIAS, Juan. *Lérida. Historia de la música*. Lleida: Dilagro, 1975.
- ORANIAS ORGA, Ramon. «Bordons». A: *Gran enciclopèdia de la música*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999.
- «Los organistas que han trabajado en los órganos de Montserrat». <http://www.abadia montserrat.net/App_Themes/White/Documents/Noticies/castella/organers.pdf> [Consulta: 11 octubre 2015].
- PAVIA I SIMÓ, Josep. *La música a la catedral de Barcelona durant el segle xvii*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana, 1986.
- PEDRELL, Felip; ANGLÈS, Higiní. *Els madrigals i la missa de difunts d'en Brudieu*. Barcelona: Diputació de Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1921.
- PUIG I SANCHÍS, Isidre. *Documents per a la història de l'art de l'església parroquial de Santa Maria de Verdú*. Tàrraga: Arxiu Històric Comarcal, 2004.
- PUJOL I TUBAU, Pere. «L'Església de la Pietat de la Seu d'Urgell». *Analecta Sacra Tarracensis*, núm. i (1925), p. 331-352.
- RIFÉ, Jordi; VINAIXA, Meritxell; GREGORI, Josep M. «Panoràmica de la música a Girona: de l'època medieval al segle xvi». *Revista de Girona*, núm. 181 (1997), p. 48-51.
- SALLÉS I PLANAS, Lluís. *Aspectes sanitaris de l'Arxiu Parroquial de Solsona (1565-1700)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1994.
- SAURA BUIL, Joaquín. *Diccionario técnico-histórico del órgano en España*. Barcelona: CSIC. Institució Milà i Fontanals, 2001. (Textos Universitarios; 34)
- SERRA I VILARÓ, Joan. *Història de Cardona*. Vol. IV. Tarragona: Sugrañes, 1962.
- SOLÀ, Fortià. *Sant Andreu de Llavaneres: Monografia històrica de la Parròquia en el primer centenari de la benedicció del temple actual (1836-1936)*. Mataró: Caixa d'Estalvis de Mataró, 1968.
- SOLÀ I COLOMER, Xavier. *El monestir de Santa Maria d'Amer a l'època moderna: religió, cultura i poder: De la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592-1835)*. Barcelona: Pagès, 2010. (Fundació Noguera. Estudis; 54)
- SOLER I PATET, Josep. «La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa història. A Santa Maria del Mar». *Revista Musical Catalana*, núm. 186-187 (1919), p. 129-133.
- TASIES I PLANAS, Jordi. «Els Bordons: una família de mestres de fer orgues de Solsona (s. xvi-xvii)». *Oppidum: Revista Cultural del Solsonès*, núm. 1 (2001), p. 113-118.
- VILAR I TORRENS, Josep M. *La música a la seu de Manresa al segle xviii*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 1990.
- VILARRUBIAS, Felí. *La tradición musical y la organería en Poblet*. Poblet: Abadia de Poblet, 1968.

WEBS

- <<http://www.notredamedeparis.fr/la-cathedrale/linterieur/les-orgues/le-grand-orgue/historiques/lorgue-medieval-1357-1609>> [Consulta: 20 novembre 2015].